

NEBESKA SRBIJA: OD MITA DO GENOCIDA

Branimir Anzulović, Hurst, 1999., London, xi + 233 str.

Nebeska Srbija Branimira Anzulovića je multidisciplinska studija o historijskim i mitološkim prikazima srpske povijesti koja pokušava rasvijetliti istinske uzroke nasilne dezintegracije Jugoslavije krajem 20. stoljeća.

Kako bi trasirao razvoj najuticajnijih srpskih mitova i njihov uticaj na sadašnjicu Srbije, autor koristi različite izvore, od narodnih pjesama iz 19. stoljeća do književnih izvora iz kasnog 20. stoljeća. Studija je organizirana u šest poglavlja, koja kombiniraju dobro informiranu analizu povijesnih događaja sa elokventim ispitivanjem formiranja raširenih srpskih nacionalnih mitova, te oblika i mehanizama njihovog prenošenja do danas. Autor ispituje proces kroz koji su dominantni nacionalni mitovi o *nebeskoj, nedužnoj i napaćenoj* Srbiji uticali na ponašanje Srba koncem 20. stoljeća. Nedovoljno poznavanje i razumijevanje proturječnosti između mitoloških i racionalnih prikaza srpske prošlosti i sadašnjice, kako među samim Srbima tako i među kreatorima politike Zapada, autor iznosi kao krucijalni faktor u izbijanju razarajućih ratova 1990-ih.

Prva dva poglavlja su posvećena ispitivanju bizantske i osmanske zaostavštine koja je imala uticaj na političko ponašanje Srba i kreiranje mitova tokom 20. stoljeća. Jaka veza između crkve i države u Bizantskoj imperiji je nametnula podređenost crkve državi u srednjovjekovnoj Srbiji i izazvala nastanak ideologije koja je srpskoj naciji davala *nebeski* status. Spoj crkve, države i nacije je dalje ojačao tokom stoljeća osmanske dominacije, da bi se 1930-ih pojavio kao ideologija superiornosti Srba nad svojim komšijama koja je opravdavala napore za nametanjem srpske hegemonije nad heterogenom jugoslavenskom zajednicom. Mit o Srbima kao nedužnim žrtvama povijesti autor opovrgava davanjem nepristranog prikaza saradnje srpske

političke elite sa osmanskom vojskom i mitoloških predaja o herojskom otporu Srba.

U trećem poglavlju autor nudi oštroumnju analizu najuticajnijeg djela srpske i crnogorske književnosti koje je nastalo unutar kulture nasilja gorštaka sa Dinarskih planina Balkana. Njegošev spjev *Gorski vijenac* autor tumači kao djelo visoke umjetničke vrijednosti koje veliča genocid i koje su nastavili hvaliti i cijeniti istaknuti srpski intelektualci i visoki crkveni službenici.

Četvrto poglavlje je posvećeno pojavi savremene srpske nacionalne ideologije, koja je izazvala uspješnu srpsku ekspanziju u ranom 20. stoljeću. Autor ispituje negativne konsekvence ovog uspjeha te kako je energija srpske nacije usmjerena u pravcu dominacije nad nesrpskom populacijom unutar jedne širokogrudne države, koja se kretala putem svoje modernizacije.

Peto poglavlje nudi analizu djela nekih od najistaknutijih savremenih srpskih intelektualaca – historičara, pisaca i pjesnika – koji su iznova osvježili stare mitove o srpskoj naciji kao superiornijoj, nebeskoj i mučeničkoj, te daje detaljno ispitivanje ovog kolektivnog intelektualnog truda koji je kreirao psihološku klimu koja je učinila mogućim nedavne ratove za *veliku Srbiju*.

Nebeska Srbija je ozbiljan pokušaj da se, kroz nepristrano i vješto ispitivanje povijesnih ličnosti i krucijalnih historijskih događaja, promijene raširena i duboko uvriježena deluzivna tumačenja srpske povijesti.

Ovu studiju odlikuje elokventan i elegantan stil i treba je posebno preporučiti stručnjacima i nestručnjacima koji nastoje spoznati stvarne mehanizme, pospješujuće faktore i uzroke izbijanja ratova u 1990-im.

Čitateljstvo, međutim, ne bi trebalo očekivati da nađe iscrpnu analizu svih složenih faktora koji su doprinijeli nasilnoj dezintegraciji Jugoslavije 1990-ih, zato što je predmet ovog djela ograničen na srpsko kreiranje mitova.

U posljednjem poglavlju autor iznosi kritičku analizu uplitanja Zapada u ove ratove, ali ne obrađuje ulogu Muslimana i Hrvata. Drugim knjigama ostaje da ispituju njihov udio u tragičnim povijesnim događanjima tokom prošle decenije koji nije samo onaj žrtve srpske poli-

tičke i vojne agresije. Kao što i sam autor ističe, "oslobađanje politike od mitova, laži, deluzija i krajnje neopravdavajućeg neznanja, nije dužnost samo Srba. To je univerzalna obaveza".

Majstorska i senzitivno napisana knjiga Branimira Anzulovića čini vrijedan doprinos u

pravcu ispunjavanja ove obaveze.

Mila MANCHEVA,

Centralni evropski univerzitet, Budimpešta

Preuzeto iz: *Islam and Christian-Muslim Relations*, vol. 13, br. 3 (juli 2002.)

S engleskog preveo: Aid Smajić

VRIJEĐAJUĆA PROVOKATIVNOST

Abdulvehab Medeb, *Zloupotreba islama*, prevela Nuriya Hadžić, IMIC – Rabic, Sarajevo, 2003., str. 203

Knjiga tuniškog književnika Abdulvehaba Medeba je prevedena na bosanski jezik pod naslovom *Zloupotreba islama*. Naslov knjige u francuskom izvorniku je *La Maladie de L'islam*, što znači *bolest islama*. Odim u naslovu, u cijelome tekstu je zadržana riječ *bolest*. To razumijevamo kao posljedicu reakcije koju je izazvala posjeta autora knjige Sarajevu ove godine. S obzirom da eksplicitno elaborira i analizira probleme muslimana koji su nastali na kraju vrhunca moći, odnosno kraju doprinosa koji su oblikovali muslimansku civilizaciju, Medeb tvrdi da se islamski subjekt, nakon što je postao svjestan svoje besplodnosti, ne može utješiti zbog gubitka moći.

Knjiga ima četiri poglavlja: *Razočarenje zbog gubitka premoći*, *Genealogija integrizma*, *Integrizam protiv Zapada* i *Zapadno isključivanje islama*. Abdulvehab Medeb naglašava kako islamski subjekt već nekoliko stoljeća nije stvaralac u području znanosti, a tehnikom je ovladao tek u postkolonijalnoj fazi. Koristeći se pojmom *prijestolnica svijeta*, što ga je izmislio Fernand Braudel, Medeb tvrdi da se taj pojam prije premještanja u Evropu odnosio na abasijski Bagdad u IX. i X. stoljeću, na fatimijski Kairo u XI. stoljeću i memlučki Kairo u XIII. i XIV. stoljeću. Nakon što je prijestolnica svijeta

prešla Sredozemlje i razvijala se na njegovoj sjevernoj obali, u gradovima Đenova i Venecija, sve više se geografski udaljavala od islamskog svijeta, smještajući se u Amsterdamu, Londonu i New Yorku. Muslimani su, tvrdi Medeb, već od XIV. stoljeća na djelu imali entropiju, ali su oni toga postali svjesni tek krajem XVIII. stoljeća s Bonaparteovim pohodom na Egipat. Islamki subjekt je prestao biti «aktivni davalac, postao je reaktivan, njime je ovladalo svojstvo resantimana, onoga koji prima, a nema načina da daje niti da djeluje potvrdno». Usprkos tome, Medeb navodi primjere tolerantnog odnosa iz osmanskoga perioda među religijama na primjeru supruge engleskog ambasadora pri Visokoj porti (1717.-1718.), gospođe Mary Montagu. Nakon razgovora s efendijom Ahmed-begom, kod kojeg je boravila tri sedmice u Beogradu, ona je ustvrdila da je situacija u Osmanskom carstvu pozitivnija nego u Evropi, naročito u pogledu vjerske trpeljivosti.

Cijela je galerija klasičnih likova koje autor poziva kao svjedoke u svojoj knjizi. Autor krizu u muslimanskome svijetu promatra iznutra, bez vanjskih upliva. On je, kaže, bio nemalo potresen kad je, pred njegovim očima, "došlo do ponovnog pokrivanja žena u jednoj od tvrđava slobode i zapadne kulture, u Francuskoj, u Parizu".

Autor smatra da je islamski subjekt ostao arhaičan, nije reformirao dušu, a usvojio je američki način života. Kao primjer, navodi Saudijsku Arabiju, zemlja čiji su urbani krajevici amerikanizirani, savezništvo prozapadno, a islam se zasniva na negaciji civilizacije koju je stvorio. Medeba čudi naporedno postojanje arhaičnog nazadovanja i aktivnog sudjelovanja u tehnici.